

References

1. Gural' S. K. Sinergetika i lingvosinergetika [Elektronnyy resurs] / G.S. Konstantinovna // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. – Filologiya. – 2007. – № 302. Sentyabr'. – Rezhim dostupa : <http://psibook.com/linguistics/sinergetika-i-lingvosinergetika.html>.
2. Motolova A. S. Sistemnost' i asistemnost' v yazyke [Elektronnyy resurs] / A. S. Motolova // Cleveroom. Sbornik nauchno-issledovatel'skikh rabot studentov spetsial'nosti "Teoriya i metodika prepodavaniya inostrannykh yazykov i kul'tur". Syktyvkar. – 2011. – Vyp.1. – S.159–184. – Rezhim dostupa : <https://www.syktsu.ru/edu/if/ift/klmk/nauka/Cleveroom.pdf>.
3. Rudakova A. V. Kognitologiya i kognitivnaya lingvistika / A. V. Rudakova. – Voronezh : "Istoki", 2004. – 80 s.

Денисова С. П. Системно-структурная организация языка.

В статье дается исторический обзор моделей системно-структурной организации языка в соответствии с основными лингвистическими парадигмами. Наиболее релевантной на сегодня признана синергетическая модель как наиболее экспланаторная, поскольку язык является открытой поликомпонентной системой, благодаря чему она постоянно обменивается информацией с окружающей средой и является его частью.

Ключевые слова: система, структура, модели организации языка, синергетическая модель.

Denisov S. P. System-Structural Organization of Language.

The article gives a historical survey of models of system-structural organization of language in accordance with the basic linguistic paradigms. The synergetic model is recognized as the most relevant and explanatory, because the language is an open multicomponent system, it is constantly communicating with the environment and is a part of it.

Keywords: system, structure, models of organization of language, synergetic model.

**Деревянко М. М., Кравченко О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ І МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТА З ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті зроблена спроба розкрити сучасний стан навчання іноземної мови, зокрема такі його проблемні аспекти, як специфіка навчання студентів розуміти думку, виражену мовою, як в усній, так і в письмовій формі; як фактор предметності, на якому засновані прийоми навчання мови. Сам факт розуміння і його правильність установлюється при зіставленні предметної дії студента зі смисловим змістом сприйнятого ним повідомлення, що дає змогу ідентифікувати рівень його комунікативної компетентності. В умовах, коли тексти для сприйняття є більш складними, розуміння, як правило, визначається у результаті їхнього перекладу рідною мовою.

Ключові слова: комунікативна компетенція, проблема розуміння, текст, процес сприйняття повідомлення.

Одна з цілей навчання іноземної мови згідно з навчальними програмами полягає в тому, щоб навчити студентів розуміти думку, висловлену англійською мовою, як в усній, так і в письмовій формі. Прийнято вважати, що думка не тотожна мовній формі, в якій вона виражена: після сприйняття мовного повідомлення реципієнт, зрозумівши думку, закладену в повідомленні, перетворює її у таку предметну форму, в якій вона може бути використана в поведінці реципієнта. На цьому принципі предметності засновані деякі прийоми навчання мови і перевірки розуміння (прочитай і зроби, виконай дії тощо).

Перетворення змісту з мовної форми у предметну є, з одного боку, кінцевою операцією розуміння, а з іншого – об'єктивним показником розуміння мови.

Дещо інше становище спостерігається в тих умовах, коли тексти для сприйняття стають більш складними і коли інформація, яку отримують із них, не може бути перетворена в демонстровані предметні дії. Факт розуміння у таких випадках, як правило, визначається за допомогою перекладу рідною мовою.

Найбільш ефективним способом перевірки розуміння є, безумовно, переклад, але він не може служити способом навчання розумінню мови. З іншого боку, одномовні способи перевірки розуміння, особливо переказ, не тільки не дають об'єктивної картини розуміння тексту, а містять ще додаткові труднощі, пов'язані з говорінням, яке полягає у відтворенні речень тексту.

Таке відтворення завжди залишає сумнів, чи зрозумів студент зміст прочитаного тексту, адже досить лише відтворити кілька речень з тексту і деякі ключові словосполучення, щоб створити досить вірний ефект розуміння. При цьому часом прийнято вважати, що точне відтворення авторських слів свідчить про розуміння тексту.

Текст, сприйнятий і відтворений реципієнтом без будь-яких змін, залишається суто мовною структурою, і будь-які маніпуляції, які не передбачають його семантичного перетворення, можна розглядати як один із прийомів навчання говорінню, як вироблення граматичних, фонетичних та інших мовних навичок. Семантичні перетворення змісту тексту – це операції, які супроводжують процес розуміння. Такі перетворення пов'язані з вилученням інформації, що отримується з тексту.

Перетворення інформації є фундаментальною психологічною закономірністю: “Основна функція різних способів перетворення інформації полягає у представленні її в адекватній формі і змісті” [1].

Іншими словами, зміст будь-якого повідомлення, в тому числі й мовного, перетворюється так, як він може бути зрозумілий у конкретній реальній ситуації. Наприклад, повідомлення *На Алясці холодно* стає спонуканням до відповідної підготовки перед поїздкою на Аляску. Результат перетворення тут вимагає спеціальних умов, які необхідно створити. Практика показує, що будь-які ігрові ситуації типу *Уявіть собі, що ви вирушили на Аляску*, не дають очікуваного ефекту.

Перетворення змісту повідомлення становить основну проблему непідготовленого мовлення. Лінгвісти припускають наявність деякої семантичної мови, яка служить посередником у мовних процесах, де відбувається перетворення інформації з національної мови на семантичну (або метамову) і, навпаки, на національну [2].

Психологи вважають, що розуміння мови – це трансформація інформації з мовного коду у предметно-образний [3]. Відтворення повідомлення – це не буквально відновлення раніше сприйнятого. Відомо, що сприйняте повідомлення повністю переробляється і відтворюється відповідно до певних закономірностей психологічної реорганізації сприйманого матеріалу [4].

Проблема перетворення змісту тексту має безпосереднє відношення до методики навчання іноземних мов. Її слід вирішувати комплексно разом із формуванням лінгвістичної компетенції: і під час засвоєння навчального мовленнєвого матеріалу і у процесі формування умінь у сприйнятті інформації.

Read the text below and replace the words in bold with extreme appropriate extreme adjectives to improve the style.

Joy was feeling tired. She had spent all afternoon making a tasty pie. She had just taken it out of the oven and was really pleased with the results. She put it on the window sill to cool went off to have a short nap. Suddenly, there was a loud crash in the kitchen. She felt really scared. When she tiptoed into the kitchen, she was shocked to see a big, dirty dog eating her pie. She was really angry! "This is bad," she thought. The extremely good thing was that this was her neighbor's dog who had been lost for over a week. She knew her neighbor was upset about the whole incident, so when she phoned him to give him the news, he was, of course, happy [5].

У першому випадку ми очікуємо від студента відтворення авторських слів тексту, що є важливим і корисним видом роботи у розвитку навичок говоріння; у другому випадку, якщо студент переказує зміст тексту своїми словами, ми можемо стверджувати, що він зрозумів текст.

Однак труднощі, пов'язані з самим процесом переказу, взагалі не дозволяють оцінити ступінь розуміння тексту. Для цього викладач може заздалегідь підготувати різні варіанти переказу тексту в усній або письмовій формах у вигляді роздаткового матеріалу і запропонувати студентам порівняти ці варіанти з вихідним текстом. Такі розробки можна варіювати за ступенем складності.

У зв'язку з цим виникає питання про обсяг семантичних перетворень тексту. Цитовані вище дані не дозволяють зробити висновок про те, чи дійсно текст повністю перетвориться при його сприйнятті, тим більше, що відносно цього існують різні точки зору, а сам факт наявності перетворення в мовленнєвій діяльності ще не означає, що перетворення сприйманого тексту повинно бути повним. Відповідь на це питання можна було б знайти, дослідивши процес розуміння рідною мовою, що й зумовлює актуальність пропонованої статті.

Мета статті – розглянути комунікативну компетенцію як результат взаємодії лінгвістичної і методичної підготовки спеціаліста з іноземних мов.

Виходячи з викладених вище даних психології і лінгвістики про перетворення повідомлення у процесі його розуміння, студентам пропонується текст у спеціально препарованій формі. Препарування полягало в тому, що тільки повнозначні слова замінюються якимись іншими парафразами. Наприклад, речення *Вчора вранці йшов густий сніг* можна препарувати на основі таких семантичних трансформів, які є парафразами відповідних слів цього повідомлення: *вчора – в день, що безпосередньо передує сьогодні, сніг – атмосферні опади при температурі нижче нуля* і т.д. Таким чином, вихідне речення можна дати студентам у вигляді серії пропозицій:

1. Подія спостерігалася в день, що безпосередньо передує сьогодні.
2. Вона відбувалося на початку зазначеного дня.
3. Подія – це випадання атмосферних опадів.
4. У час випадання опадів температура була значно нижче нуля.
5. Випадання опадів було інтенсивним.

Слід зазначити, що в парафразах немає тих слів, що входять до складу вихідного речення. Це виключає можливість натяку, підказки і змушує студента оперувати компонентами змісту, що дозволяють очікувати повного перетворення тексту для сприйняття.

Домінуюча тенденція при відтворенні тексту полягає в тому, що студенти нанизують уривки трансформів, утворюючи довге (часто складносурядне) речення: *На початку дня спостерігалися інтенсивні атмосферні опади при температурі значно нижче нуля.*

Можна відзначити, що до вказаних перетворень студенти вдаються самостійно, без інструкції.

Надалі студентам пропонується той же мовний матеріал з інструкцією, що забороняє використання лише повнозначних слів, з яких складаються пропоновані трансформи. Дозволяється використовувати службові слова, власні імена, числівники, деякі терміни. Відсоток перетворення при цьому підвищується до 80.

Семантичне перетворення змісту сприйманого повідомлення не є спонтанною операцією мовного процесу. Ступінь перетворення диктується умовами, в яких сприймається мова, і, мабуть, залежить від призначення інформації, одержуваної з тексту. Уміння зрозуміти й осмислити зміст мовного повідомлення необхідно розвивати у спеціальних ситуаціях, що включають елементи проблемності. Якщо відсутні спеціальні проблемні умови, що вимагають конкретного перетворення інформації, то більша частина цієї інформації залишається у вигляді деякого роду сентенції, не переробляється і не стає власним судженням реципієнта. Розуміння мови, зміст якої не використовується в актах безпосередньої поведінки реципієнта і, отже, не перетворюється, обмежується констатацією граматичної форми і змісту. Сприйняття висловлювання відзначається як відповідне нормі і залишається у вигляді сентенції у слуховій пам'яті реципієнта, звідки воно витісняється іншими надходженнями сентенцій.

Вищевикладене дозволяє попередньо охарактеризувати розуміння мови як процес своєрідного зняття невизначеності в предметно-логічних відношеннях дійсності за допомогою використання мовних засобів.

Кінцевою операцією розуміння мови є усвідомлення ступеня достовірності сприйняття одержуваних відомостей, а це досягається шляхом перетворення інформації з авторських слів у свої власні. Потреба в достовірності розуміння, мабуть, і зумовлює необхідність перетворення змісту в різні мовні форми при розумінні мовного повідомлення.

Таким чином, розуміння усного або письмового тексту є видом мислення. Розвиток мислення англійською мовою – це методична проблема [6]. Найбільш ефективними вправами є такі, які навчають студентів самостійно мислити англійською мовою [7].

Найважливішою властивістю мислення є його полімодальність: думка протікає в декількох планах одночасно і складається з ланок, що представляють собою лексичні одиниці, цілі й уривчасті образи, оцінні дії і відношення, – все це організовано в певну логіко-граматичну структуру.

Мотивувати студентів мислити змушує проблемна ситуація. Існує багато визначень проблемної ситуації, що відповідають різним вимогам [8], основні з них – це:

1. Створення умов, що відображають предметні відношення, англійською мовою у вигляді декількох суджень.

2. Наявність протиріччя у предметних відношеннях: в умовах проблемної ситуації або між ситуацією, з одного боку, і індивідуальним досвідом студента, – з іншого.

3. Можливість перетворення умов навчальної проблеми.

Навчальна проблема при навчанні розумінню іноземної мови – це пред'явлення студенту ситуації, в якій він повинен виявити протиріччя, яке підлягає його усуненню шляхом різних перетворень спочатку заданих умов. Ситуація пропонується англійською мовою, протиріччя виявляється в результаті осмислення предметно-логічних умов ситуації, усунення його за допомогою комбінацій мовних засобів.

Проблемне навчання не замінить інших видів навчання та інших дидактичних прийомів. Вміння і знання студентів стають базою для проблемних ситуацій, а також

засобом їх вирішення. У навчанні англійської мови проблемність стає основним принципом організації ситуативних умов, в яких протікає комунікативна діяльність.

Розглянемо більш докладно перераховані властивості навчальної проблеми, призначеної для навчання розуміння мовлення англійською мовою. Перший вид проблеми – це вправи, що вимагають відповідей “так”, “ні” на вибір. Вони вже давно застосовуються у навчанні англійської мови, але, оскільки навчання зазвичай орієнтується на активне говоріння, виконання цього виду роботи спрямоване на розвиток мовленнєвих навичок, що іноді повністю нівелюють проблемний аспект.

Студенти самостійно читають текст (зазвичай фабульний) як домашнє завдання, і його зміст стає одним із елементів, що звіряються, а іншим таким елементом є серія речень, спеціально запропонованих викладачем. Бажано, щоб додатковий матеріал, який складається викладачем, включав раніше засвоєні лексичні одиниці. З цією метою необхідно мати список усіх слів і виразів, засвоєних студентами раніше.

Речення повинні бути цілком зрозумілими за своїм змістом, які передбачають тільки відповідь “так”, “ні”. Йдеться про чітке формулювання висловлювання, а не про спрощення його смислу, наприклад:

Read the statements 1-3 below and decide if the statements are True, False or not Given:

At the time of his voyage, Mau had unique navigational skills.

Mau was familiar with the sea around Tahiti.

Mau thought it would be difficult to use a compass and charts.

Mau Piailug, ocean navigator.

Mau sailed from Hawaii to Tahiti using traditional methods. In early 1976, Mau Piailug, a fisherman, led an expedition in which he sailed a traditional

Polynesian boat across 2,500 miles of ocean from Hawaii to Tahiti. The Polynesian Voyaging Society had organized the expedition. Its purpose was to find out if seafarers in the distant past could have found their way from one island to the other without navigational instruments, or whether the islands had been populated by accident. At the time, Mau was the only man who knew how to navigate just by observing the stars, the wind and the sea.

He had never before sailed to Tahiti, which was a long way to the south. However, he understood how the wind and the sea behave around the islands, and he was confident he could find his way. The voyage took him and his crew a month to complete and he did it without a compass or charts [9].

Ці приклади дають змогу продемонструвати можливості застосування на практиці деяких проблемних ситуацій в навчанні розумінню мови на слух. Чимало вправ можуть використовуватися як проблемні, якщо їх виконання визначається зазначеними вище умовами.

Підсумовуючи, зазначимо, що процес навчання розумінню іноземної мови пов'язаний з багатьма факторами лінгвістичного і методичного характеру, які в комплексі формують комунікативну компетенцію студента.

Л і т е р а т у р а

1. *Запорожец А.* Восприятие и действие / А. Запорожец, Л. Венгер, В. Зинченко [и др.]. – М. : Просвещение, 1967. – 324 с.
2. *Апресян Ю. Д.* Исследования по семантике и лексикографии / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянских культур, 2009. – 306 с.
3. *Жинкин Н. И.* О кодовых переходах во внутренней речи / Н. И. Жинкин // Вопросы языкознания. – М., 1964. – № 6. – С. 26–38.
4. *Bartlett F. C.* Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology / F. C. Bartlett. – Cambridge, 1932. – P. 213.

5. *Jakeman V.* Complete IELTS Bands 4–5 Student's Pack Guy Brook-Hart / V. Jakeman. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012.
6. *Леонтьев А. А.* Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 287 с.
7. *Уайзер Г. М.* Развитие устной речи на английском языке / Г. М. Уайзер, А. Д. Климентенко. – М. : Просвещение, 1972. – 176 с.
8. *Авдеев В.* Психотехнология решения проблемных ситуаций / В. Авдеев. – М. : Феликс, 1992. – 128 с.
9. *Gardener D.* Establishing Self-Access: From Theory To Practice / D. Gardener, L. Miller. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 276 p.
10. *Obee B.* Upstream Upper Intermediate: Student's Book / B. Obee, V. Evans. – Express Publishing, 2003. – 264 p.

References

1. *Zaporozhets A.* Vospriyatiye i deystviye / A. Zaporozhets, L. Venger, V. Zinchenko [i dr.]. – М. : Prosveshcheniye, 1967. – 324 s.
2. *Apresyan Yu. D.* Issledovaniya po semantike i leksikografii / Yu. D. Apresyan. – М : YAzyki slavyanskikh kul'tur, 2009. – 306 s.
3. *Zhinkin N. I.* O kodovykh perekhodakh vo vnutrenney rechi / N. I. Zhinkin // Voprosy yazykoznaniiya. – М., 1964. – № 6. – S. 26–38.
4. *Bartlett F. C.* Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology / F. C. Bartlett. – Sambridge, 1932. – P. 213.
5. *Jakeman V.* Complete IELTS Bands 4–5 Student's Pack Guy Brook-Hart / V. Jakeman. – Cambridge : Sambridge University Press, 2012.
6. *Leont'yev A. A.* Osnovy psikholingvistiki / A. A. Leont'yev. – М. : Smysl, 1997. – 287 s.
7. *Uayzer G. M.* Razvitiye ustnoy rechi na angliyskom yazyke / G. M. Uayzer, A. D. Klimentenko. – М. : Prosveshcheniye, 1972. – 176 s.
8. *Avdeyev V.* Psikhotehnologiya resheniya problemnykh situatsiy / V. Avdeyev. – М : Feliks, 1992. – 128 s.
9. *Gardener D.* Establishing Self-Access: From Theory To Practice / D. Gardener, L. Miller. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 276 p.
10. *Obee B.* Upstream Upper Intermediate: Student's Book / B. Obee, V. Evans. – Express Publishing, 2003. – 264 p.

Деревянко М. Н., Кравченко О. В. Коммуникативная компетенция как результат взаимодействия лингвистической и методической подготовки специалиста по иностранным языкам.

В статье сделана попытка раскрыть современное состояние обучения иностранному языку, в частности, такие его проблемные аспекты, как специфика обучения студентов понимать мысль, выраженную в языке, как в устной, так и в письменной форме; как фактор предметности, на котором основываются приемы обучения языку. Сам факт понимания и его правильность устанавливается во время сопоставления предметного действия студента со смысловым содержанием воспринятого сообщения, что дает возможность идентифицировать уровень его коммуникативной компетентности. В условиях, когда тексты для восприятия являются более сложными, понимание, как правило, определяется в результате их перевода на родной язык.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, проблема понимания, текст, процесс восприятия сообщения.

Derevianko M. M., Kravchenko O. V. Communicative Competence as a Result of the Interaction of Linguistic and Methodological Preparation of the Expert in Foreign Languages.

The paper attempts to reveal the current state of foreign language teaching, in particular, its problematic aspects such as the specifics of teaching students to understand the idea, expressed in the language, both orally and in writing; as the factor of objectivity, on which the approaches of language learning are based. The fact of understanding and its correctness is established during contractive procedure of subject action of the student with the semantic content of the perceived messages, which makes it possible to identify the level of communicative competence. At a time when the texts for perception are more complex, understanding is usually defined by their translation into the native language.

Keywords: communicative competence, problem of understanding the text, process of perception of the message.